

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1994 m. gegužės mėn. 28 d. / May 28, 1994

Nr. 104(21)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Apie ekologinį švietimą Lietuvoje

Visos šalys susiduria su ekologinėmis problemomis. Kaip jas spręsti, priklauso nuo mūsų ekologinio išprusimo. Užtat mokyklai čia tenka ypatingas uždavinys. Vaikai greitai užauga – ir tampa valstybinių nutarimų kūrėjais bei sprendžia svarbius, jų tarpe ir ekologinius klausimus. Svarbiausias ekologinio švietimo tikslas yra skatinti mokinių domėjimąsi šalies ekologinėmis problemomis bei ugdyti suvokimą, kad esame ne tik gamtos varotojai, bet ir atsakingi už jos raidą bei išsaugojimą. Užtat ekologinis švietimas turi būti įtraukiamas į visų mokomųjų dalykų programas.

Nors Lietuvoje gal kiek per vėlai pradėjome rūpintis ekologiniu švietimu, tačiau per pastaruosius metus jau tiek padaryta. Pavyzdžiui, pradinėse bendrojo lavinimo mokyklos klasėse (skryčiuose) įvestas naujas kursas „Aš ir pasaulis“, penktos klasės moksleiviai klausia kursą „Lietuvos gamta“, o turbut svarbiausia – Lietuvos dešimtokai visus metus moko ekologijos, nes jau turime originalų, lietuvių autorių parašytą, vadovėlį dešimtajai klasei „Ekologijos pagrindai“. Papildomos medžiagos randame verstuose leidiniuose. Vien šiais metais pasirodė *Ekologijos sąvokos, knyga apie ekologiją. Kas vyksta Baltijos jūroje, išsaugokime Baltijos jūrą* ir kt.

Tačiau tai tik pirmieji žingsniai. Integruotų programų, kuriose ekologinės problemos bus įplekamos į visus mokymo dalykus, sukūrimas – ilgas procesas, todėl šiuo metu ekologiniam švietimui gelbėti užklasinė veikla. Ji ypač svarbi todėl, kad mokymas Lietuvos mokyklose dar dažnai labai teoretinis, daug dėmesio skiriama mokslinei terminijai ir neįprasminimams faktams.

Pasaulio patirtis rodo, kad geriausių ekologinio švietimo rezultatų pasiekama, įtraukiant mokinius į praktinę gamtos auginę ir gamtotyrinę veiklą per įvairiausių gamtos stebėjimus, žygius, stovyklas, ekologines mokyklas ir t.t. Moksleinių iniciatyva Lietuvoje pradėtos organizuoti ekologinio švietimo stovyklos. Viena iš svarbiausių – jau dvejus metus sėkmingai veikianti mokinių vasaros stovykla Druškių ekologinėje stotyje. Pernai vasarą Kauno moksleivių ap-

linkotyras centras organizavo dviejų savaitių stovyklą mokiniams, kur buvo derinami istorinės-etnokultūrinės ir gamtotyrinės veiklos aspektai. Lietuvoje veikia Jaunųjų geologų sąjūdis ir Jaunųjų geografų mokykla, kuriuose mokiniai skatinami domėtis gamtoje vykstančiais procesais, ugdomi pastebėti jų pokyčius, atsirandančius dėl žmogaus veiklos. Jau kelinti metai prie Lietuvos vaikų ir jaunimo centro veikia neakivaizdinė gamtotyrinė mokykla, kuri tikslas suburti gamta besidomintus mokinius, išmokyti juos įvairių gamtos tyrimo būdų, suteikti ekologijos mokslo žinių.

Atskirai norėčiau paminėti Lietuvos jaunųjų gamtininkų centrą, kuris yra Pavilnyje. Nors jis finansuojamas ir labai negausiai, bet ten dirbantys užsidegę ir išradingi mokytojai sugeba visus metus organizuoti įvairiausių renginių apie gamtą. Į parodas, seminarus, konferencijas, mokyklą suplaukia vaikai ir mokytojai iš visos Lietuvos.

Jau kelinti metai kaip daugelis Lietuvos mokyklų dalyvauja tarptautiniuose ekologinio švietimo projektuose. Vieni iš svarbiausių „Baltijos jūros projektas“ („The Baltic Sea Project“ arba BSP) ir „Oro taršos projektas“ („Air Pollution Project Europe“). Pirmojo koordinacinis centras yra Švedijoje, antrojo Norvegijoje. Darbas projektuose – tai vienas iš naujausių ekologinio švietimo mokytojų metodų. Tai puiki galimybė mokiniams praktiškai įsijungti į įvairiausių gamtos, jos floros ir faunos bei ekologinių procesų stebėjimus, bandyti atsikleisti naujos gamtos, sugebi- ti įvertinti gautą informaciją.

Baltijos jūros projektas – vienas iš įdomiausių. Tai galimybės pasireikšti kiekvieno mokinio kūrybiškumui ir sugebėjimams. Kadangi esu šio projekto koordinato- rė Lietuvoje, norėčiau kiek plačiau papasakoti apie jį. BSP ikūrė UNESCO organizacija 1989 metais Helsinkyje. BSP tikslas yra:

– apjungti Baltijos šalių mokyklas aplinkotyrimui, kultūriniam ir aplinkosauginiam bendradarbiavimui, kurio objektas Baltijos jūra;

– skatinti mokinių domėjimąsi ekologinėmis problemomis, ap- (Nukelta į 2 psl.)

Išeivija, Lietuva ir dabartinė įtampa

VALDAS ADAMKUS

Istoriniu požiūriu, i emigracija (ypačiai Europoje) galima žvelgti kaip į eilinį procesą besikeičiančioje socialinėje bendruomenių kūrmosi ir vystymosi eigoje. Vis dėlto šį procesą daugiausia įtakoja vidiniai faktoriai, neigiamai veikiant žmogaus gyvenimo aplinką. Tai ypač taikytina Europos bendruomenėms, turintioms galias šaknis, siekiančias 18-19 šimtmetį, kur emigracija buvo lyg ir natūralus procesas ieškant geresnio gyvenimo, išskyrus religinio ir politinio persekiojimo motyvus. Dvidešimtas amžius istoriniu požiūriu stipriai skiriasi nuo ankstyvesniųjų, nes čia vyrauja politinis – teroro, o tuo pačiu išties tautų gelbėjimosi – motyvas.

Lietuvių pasitraukimą iš Lietuvos reikia skirstyti į du pagrindinius etapus: pirmasis apie 1900-uosius metus, antrasis – prasidėjęs su 1940 metų įvykiais. Samoningai susilaikau nuo žodžio emigracija. Nors emigracija gal ir apibūtinama pirmąjį, šimtmečio pradžios, etapą, bet 1940-ųjų metų tautos išblaškymą negaliu apibendrinti kaip emigraciją, nes tai buvo pasitraukimas nuo teroro, priverstinis, panašiai kaip ir trėmimas į Sibirą, nors, aišku, nesugretinamas su juo. Tad kartais sunku šį procesą pavadinti net išeivija. Šios paskaitos rėmuose kalbėsime apie dvi emigracines bangas iš Lietuvos į Jungtines Amerikos Valstijas.

Jeigu pirmoji emigracinė banga ryšius su gimtuoju kraštu grindė sentimentalium požiūriu, tuomet išlaikė tautinę kultūrą: kalbą, papročius ir tarpusavio ryšius, tai antroji emigracinė banga turi būti vertinama visai kitu požiūriu – čia vyrauja rezistencinis motyvas. Ši masinė ir priverstinė emigracija turėjo kitus tikslus, pagal tai į ją samoningai organizavo – siekdama padėti gimtajam kraštui atgauti laisvę. Po penkiasdešimt metų tauta – tėvynė – ir už jos ribų – pasiekė tikslą. Sovietų Sąjunga subyrėjo, Lietuva atgavo laisvę.

Atsiverčia naujas lapas – su naujais uždaviniais ir nepramatyta įtampa tarp Lietuvos gyven- tojų ir išeivių. Pereinant į šios naujos epochos apžvalgą, noriu iš- kelti vieną aspektą. Vargu ar pasaulyje yra antras panašus at-

vejis, kai vienos tautos istorijoje, per vieną šimtmetį, dvi skirtingos emigracijos bangos turėjo gali- mybę dalyvauti galutiname savos tautos laisvėjimo procese. Pirmoji banga tai perėjo, prade- dant 1918 metais, antroji 1990-ai- siais. O aplinkybės ir ryšiai tarp- tų emigracijų labai skirtingi.

Pirmąją emigraciją drįsau pa- vadinti sentimentalio, jos susior- ganizavime atsispindi daugiau socialinis – lietuviško bendravi- mo aspektas, kuris daugeliu atveju buvo šviesi prošvaistė jų sunkiame materialiniame gyve- nime. Jų organizuotumą galima dar pavadinti kaip „bažnytinį“ ir „cicilikų“. Visuomeninė veikla ir sukosi toje aplinkoje. Politinis samoningumas (1918-ųjų metų rėmuose) irgi formavosi apie tuos du platus pasiskirstymus. Tik po keleto metų išryškėjo ir prisidėjo politinė – tautinės pakraipos srovė. Jos visos ir rėmė bundančios Lietuvos pastangas. Gi Lietuva, kaip mes žinome, irgi buvo kito- kia negu šiandieninė. Nuo pat pirmos dienos į ją nuosirdžiai priėmė ištįstą ranką, neatšaldė Amerikos lietuviuose entuziaz- mo, o ši, sakyčiau riboto intelek- tualinio pajėgumo grupė, peraugo savo jėgas ir suteikė didelę pagal- bą Lietuvai.

Palyginimui – galima buvo ti- kėtis, kad antroji banga šiame krašte tikrai pralenks 1918-ųjų metų pavyzdį. Tuo labiau, kad buvusių grupuočių – organiza- cijų likučiai, šiandien dominuoja- mi naujųjų ateivių, galėjo talkinti savo patirtimi, o naujieji semtis jėgų iš praeities. Bet toks stebul- las nevyko.

Atgimimo išaukšti įvykiai pra- lenkė išeiviją, kuri kartu su Lie- tuva skendo entuziazmo jūroje ir buvo pasirušusi atiduoti viską, kad užtikrintų pirmąsias laisvės dienas. Tačiau šį entuziazmą at- šaldė pirmosios žinios, „kad ten mūsų nenori“. Pritrenktai ir ap- stulbui nuo tokios žinios, išeivija žvelgė laisvos Lietuvos pusėn ne- susigaudydama, kas įvyko? O įvyko paprastas, mūsų neįvelg- tas, bet išryškėjęs susitikimas su realybe: susidūrė vienos tautos vaikai, per penkiasdešimt metų išaugę, subrendę dvejuose skir- tinguose pasauliuose, su savais socialiniais, psichologiniais skir- tumais, skirtingu mentalitetu, skirtingomis vertybių skalėmis.

Vis vien į Lietuvą išaukubėjo įvairių sričių specialistai, o ypač veržlieji verslininkai, prekybinin- kai. Nereikėjo ilgai laukti, kad tie specialistai nusivylę sugrįžtų namo, nors ir būvę maloniai su- tikti, iš klausomi ir glojami naujųjų ministrų ir direktorių, ir parvežtų jau mūsų anksčiau gir- dėtą pareiškimą: „ačiū už patari- mus, bet mes geriau žinom“. Gi tuo pačiu metu jau buvo matyti pirmieji ženklai, kad Lietuvos šalyje pamažu „grimzta dug- nan“. Reikia pripažinti, kad tuo metu Lietuvon nuvyko ir vienas kitas asmuo, vedamas vien tik asmeninio pasipelnymo tikslo, ir padarė didelę žalą, pakirsdamas pasitikėjimą išeivija. Kol kas neličiant politinio aspekto, kas gi išgaudino lietuvių tėvynę? Atrodo, kad kažkoks savisaugos jausmas, gal kažkieno kursto- mas, kad atplūs masė grįžtančių- jų, nustelbs mus, atims butus,

Valdas Adamkus

tarnybas ir t.t. Ar tokia prielaida buvo reali? Esu tikras, kad ne. Tikriausiai grįžtančiųjų būtų buvę daugiau nei šiandien, jeigu valstybė nebūtų taip sparčiai ar- tėjanti prie chaoso ribos.

Mano minimas nepasitikėji- mas, nepagrįsta baimė buvo pradžia šlijančių santykių. Ta- čiau didžiausias smūgis išeivijai, ir tai dar prieš politinį valstybės fiasco, būtent LDDP laimėjimus, kuris buvo suduotas, tai pilie- tybės grąžinimo, suteikimo, at- statymo klausimu, kaip ji be- vadintume. Šis moralinis, tau- tų skiriančias klausimas nėra pil- nai išspręstas iki šios dienos. Aš neturiu jokios abejonės, kad šis žiaurus ir nelegalus aktas, dang- stomas įvairiais „apsisaugojimo tikslais“ nuo rusų, lenkų ir kitų pretendentų į Lietuvą ir jos tur- tą, padarytas visų pirma iš baimės, kad apsisaugojus ir nuo savo iše- ivijos.

Visa istorija prasidėjo 1991 metų gruodžio mėnesį Aukščia- usioje Taryboje, kai priimti įstatymu deputatai išpiliatino visus Nepriklausomos Lietuvos piliečius, kurie nuo 1940 m. bir- želio 15 d. buvo išvyti iš Lietuvos. Šis sprendimas prieštarauja pa- prastai logikai, prieštarauja tarp- tautinei teisei.

Šaukėme, tvirtinome pasauliui, kad esame ir buvome okupuoti. Okupantas išstūmė mus iš Lie- tuvos, teisėtus piliečius, pasaulis (tiesa, ne visi jame) nepripažino okupacijos, tad tuo pačiu pripa- žino tos valstybės piliečius. Mes tuo rėmėmis ir štai mūsų (pava- dinkime) pergalės dieną mūsų pa- čių Aukščiausioji Taryba vienu plunksnos brūkniu kolektyviai išpiliatino didelę lojaliai Lietuvai atsidavusią tautos dalį. Neapgau- dinėjome nei savęs, nei kitų dėl- tikrųjų to sprendimo priežasčių. Jei šis sprendimas būtų moraliai teisėtas, pateisinamas, nebūtų reikėję iki šios dienos Seime jį

keisti, papildyti, naujai priimti įstatymą ar svarstyti naujus pro- jektus jau septynis kartus nuo 1991 metų! Visą šią komediją ga- lima įrašyti į rekordų knygas. O buvo ir yra taip paprasta: įstaty- mu nusakyti, kad atstaičius val- stybinę nepriklausomybę, visiems valstybės piliečiams, kuriems okupantas sustabdė jų pilietybės gyvavimą, įnai atstatyta kartu su nepriklausomybės atstatymu. Aišku, paprasta ir morali! Šven- tai tikim, kad didelė ir nuosirdi tautos dalis nepritaria Aukščiau- siosios Tarybos deputatams, sa- vanaudiškai pakirtusiems kelių vientsimam, nedalomam tautos su- jungimui. Vertinant visus šiuos politinius žingsnius ir bandant suprasti tuos „savausaugos jau- mus“, kurie privėdė prie šio žingsnio, reikia atsiklausti pačių savęs, kiek tai realu, kad išeivija tikrai būtų pajudėjusi Lietuvos link? Manau, kad atplūdžio, ku- rio bijotasi Lietuvoje, ir šiaip ne- būtų buvę, ir tuo labiau dabar ne- bus.

Pajėgiausia – vidurinioji karta, kuri su mažomis išimtimis jau tvirtai ne tik materialiai, bet ir psichologiškai yra suaugusi su šiuo kraštu, čia ir pasilika. Išim- tys bus pavieniai asmenys, kurie savo įnašu norės dalyvauti nor- maliame Lietuvos valstybės vys- tytymo procese. Pabrėžiū, norma- liame procese, iki kurio, bent da- bar, dar ilgas kelias. Vyresnieji, kurie gal ir svajojo ir dabar turi galimybes savo auksinius gyveni- mo metus praleisti Lietuvoje, esa- momis sąlygomis, esamoje mora- linėje atmosferoje, nekalbu apie politinę, ten nesivėrs! Tad ar buvo verta politikuojančiams, dangstantis pilietybės įstatymu, taip skaudžiai įžeisti tą tautos da- lį, kuri tiek tai Lietuvai buvo at- sidavusi. Aišku politinis trum- paregiškumas.

Neabejotinai mums rūpi ir šiandieninė politinė šalies

padėtis. Seku ją akylai, dažnai betarpiškai, ir bandau išlaikyti objektyvumą. Kas vyksta Lietu- voje, apie tai esate gerai infor- muoti, nors ta informacija kartais kreiva, pakrypusi vienon kurion pusėn. Bet tai jau darosi ne nuo šiandien. Matėme tai ir anksčiau.

Seimo, prezidento išrinkimų priežastys jums irgi žinomos. Viena noriu pridėti – mano gal- vojimu, tai nebūtų įvykę tokia persvara ir tokiu mastu, jeigu de- šinieji būtų vis dėlto pasitelkę išeivijos konsultantus ir tuo būdu apstabdę ekonominį nuosmūkį, neprileidę žemės ūkio sugriovimo ir tuo pačiu ekonominės suirutės. Politinis poslinkis į kairę ir LDDP atsiradimas valdžioje yra tik ekonominio gyvenimo lygio Lietuvoje išdava.

Ar tautos kerštas – atsisakity- mas rinkiminiu būdu su tuome- tiniais vadovais pasiteisino, pa- gerino padėtį? Aišku ne. Objek- tyvumui išlaikyti, reikia pripa- žinti, kad LDDP įklimpo į bedug- nę savais rinkiminiais pažadais, ypač prezidentinių rinkimų me- tu, aiškiai žinodama, kad ji iš jos neišbrės, jeigu nesuras kelio ko- kiu nors būdu sujungti plačią po- litinę koaliciją. Šalies nuotai- komis tai irgi buvo neįgyvendinama prielaida. Stebint, kaip valstybėje viešpatuoja korupcija, protekci- onizmas, visišką teisės pažeidi- mas (čia gal padeda nesugebėjimas išleisti naują teisėsau- gos įstatymą), matant vis daugiau buvusios nomenklatūros grįžtan- čius ir vadovaujančias vietas, susidarau įspūdis, kad valdantieji jau nutarė nesiskaityti su visuomenės nuomone, o naudotis proga savo asmeniniams intere- sams patenkinti. Tačiau nereikia būti dideliu politiku, kad iš- žvelgtum tautos nuotaukas. Jos nėra linksomos. Ar tauta prarado viltis? Ne, bet praranda kovos dvasią, moja ranka, ryškėja pesi- mizmo ir nuovargio ženklai. Ir tai yra labai blogai. Tai paskatins didesnę nusikalstamumą, nuto- lins ekonominio gyvenimo page- rėjimą.

Tad kokia dabartinė vidaus po- litinio gyvenimo padėtis ir per- spektiva? Reikia nebijoti aiškiai ir garšiai pasakyti, kad šiandien Lietuvoje viešpatuoja vienos par- tijos nekontroliuojama diktatūra. Ironija ta, kad tai reikia priimti, nes į ant savo petių užsidegė pati tauta. Demokratinio keliu mes turime prezidentūrą, vyriausybę ir Seimą, kuriuos kontroliuoja su niekuo nesiskaitanti komunistinė dauguma. Opozicija visiškai neefektyvi, nes neturi užnugario tautoje ir tuo pačiu pasitikėjimo; antra, būdama mažuma, nepajė- gia susijungti, kad bent simboli- kai pasirodytų vieninga ir pasiū- lytų konstruktyvią programą tiek pozicijai, tiek ir tautai. Opozicija, keldama vien negero- ves ir šūnybes ir nieko pozityvaus ir konstruktyvaus nesūlydama, niekad negaus tautos paramos. O kad valdantieji – LDDP aro- gantiškai laikosi, parodė pastarieji papildomieji rinkimai į Seimą. Kaišadorių apylinkėje. Pasinau- doję konservatorių neapžiūrėji- mu (gal tiksliau žioplumu), val- dantieji dėl techniškių detalių neleido opozicijai išstatyti savojo kandidato, o patvirtino aiškų ko- munistų ir tuomi tikisi sustiprin- ti savo siles Seime. Visiems bu- (Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Ekologinis švietimas Lietuvoje • Išeivija ir Lietuva • Nuo Šven- čionių iki Floridos • Istorikui Vincui Trumpai 80 metų • Dan- guolės Sadūnaitės eilėraščiai • Pokalbis su dailininku Rimu Čiur- lioniu • Estradininkas Stasys Povilaitis

Išėivijos kelias

VIKTORAS RIMŠELIS

• Veronika Maminskaitė-Kulbokienė. GYVENIMO VINGIUOS. Chicago, 1992. Spauė VIVI Printing, Chicago, Illinois. Viršeli piešė Vladas Vijeikis. 504 puslapiai.

Knyga *Gyvenimo vingiuos* galima pavadinti gyvenimo keliu nuo Švenčionių iki Floridos. Tai yra Veronikos Maminskaitės-Kulbokienės atsiminimai iš savo gyvenimo, atseit kelias, kuriuo ji ėjo ir pakeliui viską aprašė, ką matė, girdejo ir su kuo susitiko. Knyga turi 504 puslapius. Joje daug atarsi istorinės medžiagos, kokios niekur kitur nėra. Du šimtai puslapių vien tik apie Vilniaus krašto lietuvių, apie kuriuos ir jų papročius niekur kitur neberasi.

Pradėdama keliauti nuo Švenčionių, taip ir aprašo Švenčionių miestą, kuris vilniečiams lietuviams yra labai brangus ir mieš lietuviškes centras. Švenčionyse pirmoji bažnyčia buvo pastatyta mūsų kunigaikščio Vytauto Didžiojo 1392–1414 metais. Tai buvo medinė, o dabar toje pačioje vietoje stovi didinga mūrinė bažnyčia, statyta dekanu Moze Juzevičiaus rūpesčiu 1898 metais. Ji man primena Marijampolės bažnyčią. Ji turėtų būti ir tokio paties dydžio.

Veronikai Maminskaitėi padarė vaikystėje gražų ir patrauklų įspūdį kun. Jonas Skruodys, taip kaip ir mums visiems, kurie jį pažinojome Švenčionių lietuvių gimnazijoje, kur jis dėstė lietuvių kalbą. Kun. Skruodys labai mylėjo lietuvių kalbą. Jis grožėsi švenčionių tarme, ypač taisyklų kirčiavimu. Jaunystėje jis buvo knygnešys, spaudos draudimo metais jis eidavo į Mažąją Lie-

Veronika Maminskaitė-Kulbokienė Vilniuje 1943 metais.

tuvą parnešti lietuviškos spaudos. Šitai sužinojau tik iš Veronikos knygos.

Autorė labai plačiai aprašo savo tėviškę – Lygumų kaimą. Ką tame aprašyme randame, tai viskas tinka kiekvienam Vilniaus krašto kaimui. Ūkis yra trilaukis. Viena dalis apsejama rugiais rudens metu, antra dalis vasarą. Nupjovus rugius, rugie-

ni plotai paliekami dirvožemio poilsui, vadinami pūdymais. Rugiapiūtė tėsėdavosi apie porą savaitių. Rugiai, kviečiai, avižos, miežiai būdavo pjaunami rankiniais pjautuvais. Anksčiau baigė kaimynai ateidavo į talką švesti pabaigtųjų. Iš paskutinio nupjauto rugių pėdą nupindavo vainiką ir uždėdavo šeiminei ant galvos. Po to prasidėdavo vaisės

ir dainos.

Aprašydama savo gimtinės sodybą, autorė aprašo beveik visą Vilniaus krašto lietuvių gyvenimą. Skaitant apie Lygumų sodybą, rodas, skaitai, kaip mama kas antrą savaitę duoną kepti ant ažuolo lapų arba ant ajerų, kurie paežerės kvapą visam kaimui atnešdavo. Kartais mama pasiūsdavo paskinti klevo lapų. Nuostabu, kad tas klevas dar ir dabar stovi visai nepasikeitęs, bet aplink jį nėra nei to darželio, kuriame augo diemenės ir gelės, kurias gaidukais vadinome. Sodybos aprašymas sukelė keistą nostalgiją, tėviškes vaizdai atgijo, nors Lygumų kaime nesu buvęs.

Autorė aprašo savo namo vidaus įrengimą, kurį, rodas, matai savo tėviškės name. Prie stalo visą palubės siena nukabinta šventųjų paveikslais, kurie išpuosti spalvotais popieriais. Pas mus tie paveikslai buvo popierinėm roželėm aplipdyti. Sodybos gyvenamo namo aprašymas priminė man Adomo ir levos paveikslą. Kai reikėdavo anksti keltis ir eiti į laukus šienauti ar rugius pjauti, tai vis Adomas su leva buvo kalti, kad mama neduoda ilgiau pamiegoti. Taip jau vaikams iš mažens tėvai sakydavo, kad nuo Adomo ir levos visur toks gyvenimas yra, kad reikia sunkiai dirbti, nes pirmieji tėvai sunkiai Dievui nusikalto.

Visą kaimo idilią priminė, kai skaičiau gimnų aprašymą. Tai girtos, kurionis ir aš mačiau rugius duonai. Lygumų kaime pas Maminskų dideliame rūsyje buvo laikomos statinės kopūstų ir burokų, panašiai kaip pas mus „sklepelėje“, kuris buvo apšaldomas didžiuliais ledo gabalais. Tame „sklepelėje“ dažnai maldavau grikius vėlai naktį.

Kaimo visą idilią ir sudaro nuo rytų iki vėlyvo vakaro darbai.

Švenčionių lietuvių gimnazija. (Iš Veronikos Maminskaitės-Kulbokienės knygos „Gyvenimo vingiuos“).

gamtos prieglobstyje gyvenimas, draugystė su miškų laukiniais žvėreliais, paskui didžiųjų švenčių papročiai. Visą tą idilią ir aprašo autorė savo prisiminimuose labai gyvai. Koks džiaugsmas būdavo baravykus miške rauti! O kitus grybus čia pat prie sodybos miškelyje galėjai atrasti. Miške visada, ypač žiemą, turėjai saugotis vilkų, kurie rujan metu ištais būriais slankiojo po miškus ir laukus.

Didžiųjų švenčių seni ir jauni labai laukdavo. Kalėdos prasidėdavo su kūčiomis ir buvo švenčiamos per tris dienas. Antrą Kalėdų dieną kaimo jaunimas ruošdavo šokių, ką Vilniaus krašte vadindavo kuokine. Naujų metų išvakarės buvo vadinamos Antromis kūčiomis. Prieš Tris Kalėdas buvo trečios kūčios.

Užgavėnės taip pat reikia prisikaityti prie didžiųjų švenčių. Per užgavėnės jaunimas ruošdavo šokių ir visi pasilinksminimai baigėdavosi naktį 12 valandą. Vėlykos buvo švenčiamos per keturias dienas. Ketvirtą dieną buvo vadinama ledų diena.

Autorė aprašo, koks sunkus buvo gyvenimas lenkų okupacijos metais. Tą aštuoniolikos metų

laikotarpį galima pavadinti nuolatine kova su valdžios pareigūnais, kurie visais būdais naikino lietuvių. Iki 1938 metų lenkai beveik visas mokyklas uždarė. Švenčionių gimnazija niekad negavo valstybinių teisių. Gimnazijos abiturientai turėdavo laikyti egzaminus Vytauto Didžiojo gimnazijoje, Vilniuje, iš visų einamų mokslo dalykų. Iš dvidešimt abiturientų 1932 metais išlaikė egzaminus tik keturi. Iš čia galima suprasti, kokios nuotaikos buvo jaunimo tarpe ir pas visus Vilniaus krašto lietuvių lenkų atžvilgiu. Lenkų valdžios teroras Vilniaus krašte prieš lietuvių buvo labai žiaurus. Tą terorą 1924 metais pasmerkė Paryžius žmogaus teisių lyga. Nors lenkai yra katalikai, bet lietuvių lenkinimo politiką varė per Bažnyčią. Parapijose, kur nebuvo lenkų, buvo įvesta pamaldos taip pat ir lenkų kalba, o kunigai išskeldinami į nelietuviškas parapijas.

Gana smulkiai autorė yra sudarius statistiką, kiek ir kur lietuviškų mokyklų buvo uždaryta. Šitai skaitant, pajunti, kad lietuviškos mokslo persekiojimas buvo žiauresnis už knygnešius laikotarpį. Švenčionių gimnazija

buvo uždaryta Vilniaus kuratoriaus raštu 1937 m. rugėjo 1 d., kada turėjo prasidėti mokslo metai. Šitokiu būdu turbūt Lenkija ruošėsi ultimatumui 1938 metais. Buvo žinoma, kad Stepono Batoro universitetas Vilniuje buvo labai nepalankiai nusiteikęs prieš lietuvių. Daugiau kaip dešimt universiteto profesorų pasirašė skundą Vatikanui prieš vyskupą Jurgį Matulaitį, kad jis norintius studijuoti kunigus iškeičia į provinciją, o Vilniuje noris sukurti muziką Lietuvai.

Autorė aprašo visas Vilniaus krašto lietuvių draugijas. Ateitininkai Vilniuje ėmė burtis jau 1911 metais. Vilniuje ateitininkų suvažiavimai vyko jau nuo 1913 metų. Ateitininkų organizaciją Vilniaus lenkų kuratoriaus uždare 1923 metais. Tada ateitininkai persiorganizavo į „Atžalą“ ir į eucharistininkus. Panašaus likimo susilaukė ir kitos mūsų religinės ir tautinės organizacijos.

Aprašius pirmą sovietinę okupaciją, užėinant sovietams antrą kartą, nuo 1944 metų autorė savo gyvenimo keliu jau vingiavo Vokietijoje ir paskui čia Amerikoje iki Floridos. Čia daug sutiko lietuvių veikėjų, daug aplankė lietuviško gyvenimo kultūrinių centrų, kuriuos aprašė ir paraiškino nuotraukomis. Knygoje sutelkta daug medžiagos, kuri ateityje bus naudinga ne tik išėivijos gyvenimui pažinti, bet taip pat ją jaunesnioji karta galės panaudoti savo moksliniams, tautiniams raštam.

Trumpai vertinant Veronikos Maminskaitės-Kulbokienės knygą *Gyvenimo vingiuos*, galima pasakyti, kad tai yra mūsų visos išėivijos kelias iš tėvynės į nežinomą šalį, kurioje ieškome naujo gyvenimo, bet visada su ilgesiu prisimename savo paliktą tėvynę.

Apie ekologinį švietimą Lietuvoje

(Atkelta iš 1 psl.)

links apsauga, mokyti juos stebėti aplinką.

— leisti BSP laikraštį, kuriame mokiniai pasakotų apie savo darbą, o mokytojai skelbtų ekologinio švietimo idėjas;

— skatinti įvairiapusę ekologinio švietimo veiklą savo šalyje.

Taigi mokiniai iš devynių šalių apie Baltijos jūrą dalyvauja specialiai sukurtoje BSP programose, vykdo įvairiausias užduotis, stebi gamtą, pildo anketas bei keičiasi rezultatais. Greta stebėjimų gamtoje, BSP dalyviai skatinami palaikyti ryšius su įvairiomis valstybinėmis aplinkosaugos įstaigomis, spauda, įtaigauti politinius ir ekonominius sprendimus. Pavyzdžiui, 1993 m. birželio 1 d. mokiniai iš Kauno padarė pareiškimą Seime, ragindami Seimo narius paremti vaikų teisę gyventi sveikoje aplinkoje. 1994 metų rugėjo mėnesį Švedijoje vyks BSP konferencija „Išsaugokime Baltijos jūrą“, kurios reikšmingiausias akcentas bus mokinių ir devynių Baltijos šalių aplinkos apsaugos ministrų diskusija prie apvalaus stalo.

BSP daug dėmesio skiria kultūriniam bendravimui. Ypač populiariu — organizuoti parodas meno darbų apie Baltijos jūrą, jos grožį bei ekologines problemas. Lietuvių mokiniai atstovavo savo šaliai visose rengiamose tarptautinėse BSP parodose (Suomijoje, Švedijoje, Danijoje, Estijoje ir kt.). Šiais metais dvi Lietuvos mokyklos (Švėkšnos vidurinė ir Klaipėdos siuvėjų mokykla) tapo tarptautinės parodos Suomijoje nugalėtojais. Šios mokyklos buvo apdovanotos diplomais, o mokiniai gavo piniginių prizų (doleriais!). Šiuo metu BSP dalyvauja daugiau kaip 170 mokyklų iš devynių Baltijos šalių. Lietuvai atstovauja 15 Lietuvos mokyklų. Tai

Klaipėdos Kristijono Donelaičio, 7-a ir 8-a vidurinės mokyklos, Nidos vidurinė mokykla, Palangos 2-oji, Klaipėdos siuvėjų, statybininkų mokyklos bei daugelis kitų. Sukūrus BSP programą „Upių tyrimai“, prie pajūrio mokyklų prisijungė mokyklos iš Kašiadorių, Švėkšnos, Druskininkų, Vilniaus, Kauno ir kitur.

Pirmieji BSP darbo rezultatai rodo, jog Lietuvos mokiniai domisi ekologinėmis problemomis. Tačiau kol kas ne visos mokyklos gali įsijungti į BSP darbą — mokytojai stokoja tokios veiklos patirties, dar sunku bendrauti ir pildyti anketas anglų kalba. Kita vertus, kai kurias projekto užduotis sunku atlikti, nes mūsų mokyklos tam neturi lėšų.

Norint padėti Lietuvos mokytojams organizuoti aplinkotyriminę veiklą mokyklose, gimė idėja sukurti panašų projektą Lietuvoje. Kiekvienos mokyklos apylin-

keje galime rasti upę ar upelį. Upelio ekosistema daugialypė, todėl galima atlikti įvairiausių stebėjimų. Taip gimė projektas „Upelis“. Šio projekto iniciatorė ir koordinatore yra Kauno „Rasos“ gimnazijos mokytoja Laima Galkutė. Projektas „Upelis“ bus labiau suderintas su mūsų švietimo sistemos poreikiais ir galimybėmis, Lietuvos aplinkosaugos problemomis, o taip pat padės mokiniams atlikti tarptautinių projektų užduotis.

Projektą sudaro septynios programos, iš kurių, atsivėlgiant į

interesus ir vietos sąlygas, mokyklos galės pasirinkti vieną ar keletą. Tai bus ne tik įvairiapusiai upelio ekosistemos stebėjimai, bet ir aplinkinių istorijos, kraštotyros medžiagos rinkimas, etnografinių studijų, aplinkosaugos įstatymų studijavimas, nutarimų analizė ir t.t.

„Upelio“ projektas jau turi gražų būrį talkininkų — tai patyrę specialistai iš įvairių mokslinių ir švietimo institucijų, kurie šiuo metu ruošia medžiagą atskiroms programoms. Numatoma, kad jau šią vasarą pasirodys pirmieji metodiniai leidiniai, bus organizuojami metodiniai seminarai mokytojams. Neseniai vykusioje BSP koordinatorių susitarime Švedijoje pasitūlėme į tarptautinę programą „Upių tyrimai“ įtraukti ir kai kurias lietuviškos „Upelio“ užduotis.

Ekologija neturi sienų, todėl tikimės, kad paruošiant ir įgyvendinant „Upelio“ projektą prisidės visi — valstybinės ir nevalstybinės organizacijos, mokslininkai, Žalieji ir visi kiti, kuriems nesvetimos ekologinės problemos, kuriose dirba Lietuvos ekologinio švietimo labui.

Paminėjau tik svarbiausias ekologinio švietimo kryptis. Kuriant pastovią ekologinio švietimo sistemą Lietuvoje, būtina ekologizuoti visas visuomenės veiklos sritis. Šiam darbiui visas jėgas turėtų sutelkti Lietuvos Kultūros ir švietimo ministerija bei Aplinkos apsaugos departamentas. Daugiau dėmesio tam turėtų skirti miestų savivaldybės, higienos centrai bei mokslinės institucijos.

Giedra Gurevičiūtė

Dr. Giedra Gurevičiūtė yra Lietuvos Kultūros ir švietimo ministerijos vyresnioji specialistė, šiuo metu gilinanti ekologinio švietimo žinias University of Vermont, Burlington, Vermont, JAV.

Išėivija ir Lietuva

(Atkelta iš 1 psl.)

vo įdomu, kaip į tai reaguos rinkėjai, nes vienintelis būdas nugalėti šią politinę manipuliaciją ir duoti atkirtį bandomam resovietizacijos bandymui, tai pasilikti namie ir nebalsuoti. Kaip šiandien jau žinome, rinkėjų sveikas protas nugalėjo. Tai turbūt rekordinis ir istorinis atvejis, kai balsavo tik 4-5% turinčių teisę balsuoti. Šie rinkimai gali turėti įtakos ir siūlomus pirmalaikius Seimo rinkimus. Bet ar tokie rinkimai įmanomi? Prisilaikant Lietuvos konstitucijos 58-o straipsnio, Seimas gali nubalsuoti 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma, o tai reikštų 84 balsais, todėl nemana, kad tai reali galimybė Seimo paleidimui ir naujiems rinkimams. Geriau nukreipti visas pastangas į savivaldybės rinkimus, nes priešingu atveju ten gali išsivystyti ypač pavojinga opozicinės partijos padėtis. Pavojinga todėl, kad opozicija nekonolidavusi savo jėgų, provincijose neturi organizacijos ir iki šiol nerodo didelio aktyvumo. Vienas dalykas yra kalbėti apie rinkimus, kitas tam ruošti. Jeigu LDDP savo esamos organizacijos dėka laimėtų savivaldybių rinkimus, tai būtų didesnė nelaimė, nei pralaimėjimas į esamą Seimą. Jų viešpatavimas būtų prastas ilgesniam laikui. Padėtį apsunkina dar ir tai, kad opozicija pasimetusi tarp siūlomų pirmalaikių rinkimų, savivaldybių rinkimų ir nepasitikejimo pareiškimo vyriausybei. Išskyrus savivaldybių rinkimus, Seimo ir vyriausybės nuvertimas, mano galva, yra politinės propagandos žaidimas. Socialdemokratai, siūlydami pakeisti vyriausybę, puikiai žino, kad Seime neturi balsų šiam žingsniui įgyvendinti, nes opozicijos didysis partneris — konservatoriai jų nemėia. Adolfas Šleževičius ir jo partija puikiai tai išnaudoja. Seime pravedus vyriausybės įstatymą, ministras

pirmininkas gavo tris naujas ministerijas, priedo du ministrus be portfelio. Tad Lietuva pralenkė Ameriką, turėdama 18 ministrų, kai JAV tik 14. Kalbos, kad kabinetui sumažėjus dėl pasitraukiančių ministrų ir p. Šleževičiui gali tekti pasitraukti, supliūško. Štai kur ir pasirodo opozicijos pajėgumas. Valdantieji partija daro kas tik jiems patinka. Visa tai matant, o jeigu per stebuklą pavyktų nuversti esamą vyriausybę, ar kas realiai pasikeistų? Nemanau, ir štai kodėl: LDDP niekad nesutiks, net ir sudarant koalicinę vyriausybę, išleisti kontrolės iš savo rankų. Taigi kabinete pasiliks LDDP dauguma. Antra, vyriausybės veiklą priims ar atmes esama Seimo dauguma. Tad koks tikslas, išskyrus propagandą, versti tai, ką neįmanoma pagerinti. Esamoje politinėje ir ekonominėje padėtyje nėra prasmės atleisti LDDP nuo visiškos atsakomybės prieš tautą, nes priešingu atveju jie galės ateinančių rinkimų metu pasakyti: leidome jums koalicijoje pasireikšti ir jūs nieko nepadarėte. Dabar atsakomybė krenta ant LDDP pečių, ji turės viena pati tautai atsiakaityti. Tad opozicijai tikslinga būtų ruošti ir pateikti aiškią koncepciją, į kur bus atiteityje einama, ruošti naujus žmones ir tuomi laimėti tautos pasitikėjimą. O tam laiko liko nedaug. Deja, vietoj aptariamos strategijos, įsiliępančio aistro už referendumą. Ir čia išryškėjo tikroji opozicinę partijų silpnoji vieta — visiškas nesutarimas.

Nesusišalvama savo tarpe dėl taktikos ir strategijos. Nesustatoma, dėl ko tas referendumas turi būti surengtas. Tėvynės sąjunga pasirinko superatsargią taktiką referendumui dėl pirmalaikių rinkimų. Matyti, norima galutinai „sudeginti“ tautininkus ir demokratų, kaip ne iki ga-

(Nukelta į 3 psl.)

Vytauto Butkus nuotrauka iš ciklo „Baltija“

Plurimos annos

Istoriko Vinco Trumpos aštuoniasdešimtmečio proga

VYTAUTAS PLUKAS

Sakykime, kad mūsų žemė egzistuoja vienerius metus, o viena tų metų diena lygi dvylikai milijonų metų. Pagal šią skalę, gyvybė žemėje prasidėjo prieš penkis mėnesius, augmenija pradėjo želti sausio žemėje prieš dvidešimt dienų, o žinduoliai atsirado žemėje tik prieš keturias ar penkias dienas, žmonės gi tik... prieš dvi valandas. O jeigu žmogaus egzistenciją šioje planetoje palyginame su kibiru pilnu vandens, tai žmonių rašytinė istorija bus tik paskutinis lašas į pilną kibirą...

Pirmasis Lietuvos istorikas Motiejus Briukovskis – 16-ame šimtmečiu – stengėsi rasti „tikrą, nuoga, istorijai tarnaujančią tiesą“. O tokia tiesa negali paviršiuje, ją reikia atkasti iš archyvų, iš spaudos, memuarų ir panašių šaltinių. Tą ir daro istorikai.

Mano nuomone, tikrieji istorikai, apsvaistydami įvykius ir žmones, mąsto, protauja, filosofuoja, daro tam tikras išvadas, stuliuoja skaitytoją apspėsti, priimti ar atmesti jų samprotavimus ar išvadas.

Istorija galima visai interpretuoti ir naudoti įvairių rašymo formų. Pavyzdžiui, galima naudoti logišką įvykių grandinę, chronologiškai kalbant apie įvykius, kaip pavyzdžiui, karus, kuriais žmonių istorija perpildyta, rūpinis statistika: kiek nužudyta, kiek paimita, nelaisvė, kiek turto pagrobta, kiek ir kas sunaikinta ir t.t., kaip kad, pavyzdžiui, dažniausiai užrašyta senovės kronikose. Taip rašo metraštininkai. Platesnio pobūdžio istorijos rašymo forma bus charakterizuojanti psichologinius polinkius. Vėl modeliu paėmus karus, būtų rašoma apie karių narsumą, vadų sumanumą, panaudotą klaidą, ginklų tobulumą, gamtos kliūtis, kovos strategiją ir panašiai.

Sakoma, kad kiek yra ekonomistų, tiek yra ir ekonominių teorijų. Panašiai būtų galima sakyti ir apie istorikus: yra sukurta daug įvairių modelių, krypčių, metodų istorijai tyrinėti.

Keletas aforizmų, charakterizuojančių istorikus:

„Istorikas yra pranašas, žvelgias į praeitį“.

„Kiekvienas gali istoriją kurti, bet tik dideli žmonės gali ją rašyti“.

„Dievas negali pakeisti istorijos, bet istorikai sugeba“.

Vienas veikėjas Juozas Apučio novelėje „Skrudėlynas Prūsijoje“ sako: „Beprasmiška grįžinėti prie senų laikų. Kad ir kaip tas atrodytų žmogiška. Tas tik alina žmogų...“

Trumpa – istorikas. „Istorinė savimonė yra vienas svarbiausių žingsnių į išsivadavimą“, sako Trumpa. (Ar ne todėl Adolfo Šapokos redaguota Lietuvos istorija buvo taip skubiai perspausdinta besilaisvinančioje Lietuvoje? -V.P.) „Savo paskaitimoje ir straipsniuose aš ir bandau testuoti tradiciją tos mūsų istorinės savimonės paieškose“.

Jau pasirodė dvi istoriko Vinco Trumpos knygos: *Napoleonas – Baltija – Amerika* (1973) ir *Lietuva XIX amžiuje* (1989).

Autorius pirmąją kukliai vadina „Istorinės sintezės bandymu“, gi antrąją – „Metmenys XIX amžiaus Lietuvos istorijai“, tarsi apsidrausdamas prieš kritikus, nes Trumpos žodžiais tariant, „gyvenant už savo krašto ribų beveik neįmanoma rimčiau tyrinėti to krašto istorijos“. Tačiau Vinco Trumpos istoriniai straipsniai –

Vincas Trumpa

esė, sudėti į tas dvi knygas, yra vertingas įnašas į Lietuvos istorijos tyrinėjimus, priskirtinas intelektualinės istorijos sričiai.

Į savo tyrinėjimus Trumpa įdeda daug sąvokų. Jo paprastas, bet analitinis ir vaizdingas dėstymo būdas iš jo analizuojamos epochos požiūrio ir visuomenės reiškinio aiškinimas pagal pasirinktas temas kyla iš savitų pozicijų. Jis parenka įdomius istorinius gabaliukus, tarsi „gourmet“ virėjas, ir pateikia juos mums pasmaguriuoti.

„Vincos Trumpos knyga atkreipia skaitytojo dėmesį į tai, kas XIX amžiaus Lietuvos istorijoje studijuotina ir tyrinėtina. Trumpos straipsniai kelia svarbius klausimus. Geri klausimai istorijoje, kaip ir kituose moksluose, tiek pat svarbūs, kaip ir į juos atsakymai“, dėsto Liūtas Mockūnas Trumpos knygos *Lietuva XIX šimtmečiu* įvade. „Estetinio mastymo būdas Trumpai tinka dėl jo pažiūros į istoriją“, sako vilnietis istorikas Egidijus Aleksandravičius.

Didelį (ir mano nuomone labai užsielintą) komplimentą Vincui Trumpai – istorikui – duoda jo kolega Vilniuje Egidijus Aleksandravičius, recenzuodamas jo jau ir Lietuvoje išleistą knygą *Lietuva XIX amžiuje*. Jis rašo:

„Ką nors rimto ir nuosirdaus pasakyti apie senesnius pasirodžius Vinco Trumpos straipsnių rinkinį taip pat sudėtinga, kaip lengva ir įdomu jį skaityti. Atskiruose periodiniuose leidiniuose skelbtų V. Trumpos tekstai visad buvo patrauklūs, tačiau krūvoje sudėti, jie dar įtaigėsi, savo polemike aistra prikaustantys dėmesį, ir nelengva jų apžavę atsikratyti. O tos įtaigos neatmetus, liktų tik patogi žavėtis tuom, ką skaitai. Kita vertus, laikas skaitais rašinams, atrodo, nebuvo ir nėra negailestingas. Tai, kas buvo sukurta prieš keletą ir net keliolika metų, dabar darosi aktualu kaip niekad, ypač šiaip Atlanto, Lietuvoje. Praėjęs šimtmetis, savotiškai apmėntas dviejų Lietuvos valstybių – vienos žlugimo, o kitos tapimo – iki šiol dar nėra atskleidęs visų savo pamokų, kurios labai pravertė dabar, todėl V. Trumpos knygos pasirodymas yra ypač džiuginantis“. Taigi, kaip girdime iš kolegės istoriko tėvynėje, Trumpos istorinė publicistika yra gražiai įnašas į mūsų istorijos aruodus.

Trumpa – esejistas. Vincas Trumpa ir geras istorikas, ir nuosaukis esejistas. Jis kritiškai žvelgia į šaltinius, duoda savitą įvykių ir žmonių vertinimą, istorinių faktų interpretavimą, neišvengiamai darydamasis savitu, įdomiu, na ir kartais (neišvengiamai) kontroversiniu.

Kaip istorikas, jis gerai perteikia epochos intelektualinę ir moralinę atmosferą, bet savo mintis dėsto įdomiai, sprendžia aiškiai, remdamasis savo, kaip istoriko, erudicija, mąsto su kritiška nuovoka ir turi stiprias istorijos supratimo pozicijas.

Jo erudicija peržengia istorijos mokslo ribas. Jis plačiai apsiškaitęs, apdovanotas gera atmintimi ir analitiskais smegenimis.

Trumpa – stilistas. „XVII šimtmečio istoriko Alberto Kojelavičiaus Lietuvos istorijoje gausu beletristikos, vis dėlto autorius buvo teisingas, vadindamas save istoriku“, sako vilnietis istorikas Juozas Jurginis.

Pas Vincą Trumpą randame stilistinį saikumą ir santūrumą, savidrausmę ir literatūrinę kultūrą. Rašytojas ir žurnalistas Balty Gražulis rašo: „Jo stilius yra srūvenantis, jausmas, kalba žodinga, kartais net spalvinga, bet apvalyta nuo sunkiasvorių akademinių žodžių“.

Štai Trumpos stiliaus pavyzdys: „Jos [Lietuvos -V.P.] vadovaujas sluoksnis beveik per tris šimtmečius įsikibęs į Lenkijos skverną, kaip kokios kvailai įsimylėjusi mergė, net valstybės agonijos valandoje tesapnavo vieną vienintelį sapną – kaip išlikti ištikimai savo sužieduotiniui Lenkijai, net savo vardo išsižadėdama“.

„Nemanau, kad istorija nesiskiria nuo literatūros. Skirtumas yra: istorijai rūpi tikrovė, o literatūrai tos tikrovės galimybės – kaip galėjo ar galėtų būti. V. Trumpos straipsniuose apstu tikrovės faktų ir į juos nuorodų. Kaip istoriko, vienas iš jo pagrindinių bruožų – ieškoti sąsajų ir paralelių tarp praities ir dabarties“, rašo Liūtas Mockūnas knygos *Lietuva XIX amžiuje* įvade. Jis tęsia: „Istoriko darbas nėra vien tik naujų faktų pagal naujus šaltinius atskleidimas, istoriko darbas yra taip pat galimai teisinga tų faktų interpretacija ir

jų apjungimas į tam tikrą visumą“.

Štai ką sako apie tai pats Trumpa: „Istoriko darbas ir yra tuos įvairius istorinius momentus apjungti į tą daugią vienovę ir paaiškinti ją taip, kad ji skaitytojui atrodytų kaip gyva to istorinio proceso dalis“.

Istorikas Egidijus Aleksandravičius rašo: „Jis [Vincas Trumpa] neabejotinas straipsnio ar nedidelės studijos komponavimo meistras, kurio įtaigumui sunku atsispirti; nelengva analizuoti tekstus, kurių kalba nepastebimai persiimi pats“.

Mano galva, Trumpos lietuvių kalbos žinojimo ir vartojimo galėtų pavydėti kai kurie mūsų rašytojai. Trumpos kalba aiški, paprasta ir suprantama, neužteršta nei tarptautiniais žodžiais, anei žargonu, be jokių pastangų būti imantri.

Trumpa – filosofas. Jis savo knygose klausia: kaip laisvės idėja išviro į negirdėtą terorą (XIX amžiuje); kaip XIX amžiaus tautų pavasario idėja išsivystė į žvėrišką nacionalizmą ir nesibaigiančius karus; kaip socialinės revoliucijos idėja, bent kol kas, visiškai neišlygino socialinių ir ekonominių skirtumų, o priešingai, juos dar paastino; kaip tautų atbudimas pavirto tautinių valstybių fanatizmu; kaip tautų išsilavinimo idėja pasinaudojo ir tebesinaudoja įvairiais imperialistais. „Laisvės našta yra sunki kiekvienam“, tvirtina Trumpa.

Trumpa – liberalas. Jis politikoje su saiku ieško „aukso vidurio“, mėgsta apžvelgti ir šviesias, ir tamsias puses. Jis atviras ir laisvas visoms problemoms.

Cituojų jį pati: „Žmogus ir jo sušibūrimai yra istorijos kūrėjai ir kritikuoti reikia viską, absoliučiai viską, nes tik tokiu būdu imanoma kūrėba“ (*Metmenys* Nr. 5, p. 73). Toliau jis tvirtina: „Man pačiam visuomet geriau patinka tie žmonės, kurie klysta ir nebijo nuodėmės“. Arba vėl: „Kad ir kilniausiai idėjai pasidavimas vis vien yra pasidavimas“.

Trumpa – radikalus istorikas. Sako jis: „gal tai nuskamba paradoksu, bet kritikuoti kaip tik daugiau reikia tuos dalykus, kurie bendros opinijos yra laikomi tūbulais ir nekritikuotiniais“ (*Metmenys* Nr. 5).

Toliau: „Nepasitenkinimas, kritika ir opozicija nebūtinai turi būti neigiami [...] Kas taip galvotų [kad nereikia kritikos -V.P.], tas būtų už vis daugiau teršiamą ir užterštą orą ir vandenį, už visiško kultūrinio ir intelektualinio gyvenimo subiznimą ir t.t. Dirva opozicijai Amerikoje yra labai plati“ (*Metmenys* Nr. 5, pp. 224-225).

„Svarbu atskirti tikrą dalyką nuo tariamo arba net tyčiomai išgalvoto. Stengiantis užpildyti baltas istorijos chronologijos vietas be kritikos būtų neįmanoma“.

Trumpa savo raštuose kritika apčiai naudojasi.

Trumpa – humanistas. Cituojų: „Tautos ir bendruomenės negalima auklėti pasmerkimu. Reikia ne tik mažumę, bet kiekvieną žmogų matyti kaip nors didesnio ir gražesnio. Reikia visų pirma pasitikėti žmogumi“.

Trumpa – socialistas. „Man vis dėlto geriau patinka kairiojo vardas, jeigu ne dėl ko kito, tai bent dėl to, kad jis toks lietuviškas ir taip giliai įaugęs į Lietuvos žemę. [...] Gyvenimas nėra greitkelis, kuris niekur neišsiskvoja, gyvenimas yra

„Danguole Sadūnaite“

Danguolė Sadūnaite

Jono Kuprio nuotrauka

2.

labai, labai lėtai švinta...
mat, naktis turi dar šį tą
su aušra išsiaiškinti...

PAVASARIO LIETUS

šios dienos raštininkas...

Žalioje gatvėje
jis smulkiai užrašo,
sužymi

saulės
vakar mums tartus
burtazodžius...

MAINAI

Mes Tau žaizdas
ir mirtį ant kryžiaus...

Tu mums: amžiną gyvenimą...

Mes Tau skauką
ir kraujo praliejimą...

Tu mums džiaugsmą,
kuris nesibaigia...

Išsivija ir Lietuva

(Atkelta iš 2 psl.)

lo paklusnias dešiniąsias partijas, pradėjusias konkrečius pirmąjį rinkimų parengimo žingsnius. Aišku, kad tautininkų ir demokratų pastangos rinkimus rengti, „kol masės neišjudintos“ – pagal konservatorių terminologiją, atrodo kaip išdavytė bendroje kovoje prieš LDDP. Daug atsargiau yra skelbti referendumą konstituciniam įstatymui „Dėl neteisėto privatizavimo nuvertinimo indėlių ir akcijų bei pažeistos teisės saugos“ priimti. Tuo „nepolitiniu“ pretekstu slapta tikimasi įtraukti plačius gyventojų sluoksnius, ir tai savaime atneštų „didįjį prizą“ – būtent pirmąjį rinkimų ir išsąukto vyriausybės krizę.

Gaila, kad šioje sunkioje tautai valandžio opozicija žiūri tik savo partinių interesų, o mano galva, nesvarbu, kurį referendumą besirinktume, esamos krizės neišspręsimė. LDDP, puikiai pramatydamą tikrus tikslus, per daug dėl to nesijaudina ir net išnaudoja esamą padėtį, pati prisistatydama iš moralistės pozicijų, „nurodantys tautai, kiek tai bus nuostolinga biudžetui (įvykdant referendumą), o rezultatai nieko nepakeis ir gal net suteiks esamai LDDP valdžiai papildomą mandatą valdyti kraštą dar eilę metų. Kad referendumo

klausimas politiškai yra neišmąstytas, rodo partijų nesutariamai ir daugybė per pastarąsias keturias savaites surengtų politinių forumų, kur renkamas svarstymų kas sau, konservatoriai vienu, kiti kitur.

Todėl turui iš dalies sutikti su Romualdu Ozolu, kuris viename iš Vilniuje įvykusių opozicijos surengtų forumų pasakė: „Lietuva kol kas nežino, ką toliau reikia daryti su valstybe, kuriai iškimo deka pavyko atkurti. Kol taip – bet kokie rinkimai nėra didelė vertybė“. Nuo savęs pakoreguočiau – ne likimo deka pavyko valstybę atkurti, bet atkūrimas nepalaužiamu pasiryžimu ir tikėjimu į valstybės gerovę, teisę, tačiau pritrūkome didžiavasiškumo toje valstybėje įgyvendinti ir patys gyventi tomis sąlygomis, kurios atvedė mus į tą atgimimą.

Tad galvoju, kad visos kalbos apie referendumus, vyriausybės nuvertimus ir pasilikus kalboms. Laikas bėga, žmonės pavargę, ateis nauji rinkimai. Laikas pakreipti visas jėgas pozityviam veiksmui, kad ateinančiuose rinkimuose tautai būtų pasiūlyta aiški, pozityvi krašto atstatymo programa. Tauta pati atskirs grūdus nuo pelų.

Prabėgoms peršvelgus tą sunkią ir slogią padėtį, savaime keliame klausimą apie ateities santykius su Lietuva. Prigimtis, kilmė yra tos vertybės, kurių nepajėgia nustelbti materializmas ar kitoks „izmas“. Išlaikę savyje lietuviškos jausmą ir meilę Lietuvai, esu tikras, kad niekas iš mūsų Lietuvos neišsivadėsime dėl nesutarimų ar įtampos. Tačiau dalis iš mūsų besąlygiškai, kai kas pasakys beprotiškai, taip, kaip buvo per pastaruosius penkis dešimtmečius, dėl Lietuvos jau nesizudys. Aišku, iškilius reikia, tie visi irgi neliks abejingi. Palaikys gerus darbus, remia pavieniai, kas jau ir daroma. Atakirų sričių žinovai dalinsis patirtimi, prisidės prie tėvynės gerovės kėlimo. Gyvas ir stiprus ryšys

nenutrūks tarp kultūros puoselėtojų, mokslininkų.

Viena išimtis yra politinis laukas. Mano nuomone, išsivija turi suprasti ir priimti, kad jina neturi ir neturės reikšmingos politinės įtakos į Lietuvos valstybinį gyvenimą. Išsivija visiškai nepripažįstama, ir galvoju, kad niekad nebus pripažinta Lietuvoje kaip politinė jėga. O kad tai faktas, užtenka pažiūrėti į rinkiminius duomenis, balsuotojų skaičius už Lietuvos ribų vien tik nuo 1990 metų. Neturime dėl to šlietis, o nukreipti savo energiją ir pavieniai įtaigauti vienminčius, dirbančius politinį darbą Lietuvoje, juos remti. Tą jau daro krikščionys demokratų, socialdemokratų, tautininkų. Tokia parama reikia sustenstyti.

Tad kurgi pasuks išsivija? Reikia persiorientuoti. Visą energiją, kuri buvo sukaupta rezistencijai, reikės pąjungti lietuviškos puoselėjimui, ten, kur Lietuvių Bendruomenė jau daugelį metų darbuojasi. Tautinės vertybės negali būti prarastos. Jas turėsime perduoti ateinančioms kartoms pilnai kūrybingas, ne archaizmas, bet gyvas, integruotas į gyvenamojo meto laiką ir aplinką. Nebus lengva, bet kai pasidžiūri į 1900-ųjų metų emigraciją ir ką jie nudirbo anais laikais, neabejoju, kad mums bus lengviau išsieti. Jėgų užteks, nes mūsų gretas papildys naujai atvykę iš Lietuvos. Nenustebkime, kad su nauja banga atsiras ir naujos organizacijos, kurios perims mūsų darbą, atneš naujų idėjų. Neseniai skaičiau vieno garbaus lietuvių mokslininko iš Lietuvos pasisakymą apie išsiviją: „tai man [...] atrodo, kad aš tampa (dideliam liūdesiui) visos kultūrinės veiklos suaktyvėdžio liudininkas...“ Prielaidai, galvoju, kad su naujomis jėgomis tęsime lietuviškąjį darbą, jis ne žlugs. O dėl įtampos, bent šiuo metu, kaip gyvenimas parodys, nukentėjo Lietuva. Bet su normalėjus sąlygomis, gal po dešimt dvidešimt metų, užfariuose sukaupę patirtį, šiuos sugrįš prie Nemuno ir Nerisio krantų ir Lietuva tuomi pasinaudos.

Plurimos annos, Vincentai.

„Istoriją maišau su dažais...“

Su Rimu Čiurlioniu kalbasi Algimantas Kezys

ALGIMANTAS KEZYS: Tavo tapybos stilius, atrodo, gerokai atitols nuo natūros, neturįs sąsajų su peizažu ar natūrmortu. Tave daugiau domina plokštumos ir erdvės santykiai, ir jie priveda tavo žanrą prie abstrakcijos. Kaip suprantai savo pamėgtojo stiliaus santykį su pasakojamuoju, kurio tu nepuoseleji? Kaip apibūdintum savąjį tapybos kelią?

RIMAS ČIURLIONIS: Negaliu pasakyti, kad esu atitols nuo natūros, gal dar nepriartėjęs tiek, kiek norėčiau. Savu darbu noriu paliesti būties stygą Išorėje – natūroje esame mes: žmonės, žvėrys, paukščiai, žuvys, oras, vanduo ir t.t. Ir mes nuo jos neatsiejami. Mes esame natūra su savu vidumi ir išore: meile, pykčiu, švelnumu, grožiu, bjaurumu, su protu ir kvailumu.

Mus sužiedžia ir išgydo, sužiedžia mūsų matomą kūną ir sielą. Mes galim sužieisti kitą ir ne tik žmogų. Žiūrime į istoriją, kuri pilna nelygumų, žaidimų, o laikui praėjus, ji atrodo kažkieno harmoningas akordas dideliame muzikavime, spaudžiantis dabarties baltus ir juodus klavišus, pilnus meilės, žiaurumo, žmogaus melo ir žmogaus tiesos. Tai visa mane paliečia ir negaliu pasislepti. Netikėtai suprantu, kad viskas taip paprasta, o už minutės nepakeliamai sudėtinga.

Ir taip viskas realu ir idžiavesios abstrakcijos. Dažnai pagalvoju apie nuostabiausius reiškinius, matydamas šiukšlinius ir netvaringas gatves su išdaužytomis namų langais. Didele įtaka manoje tapyboje padarė lietuvių liaudies menas, ikonų tapyba, Egipto skulptūros ir freskos savo lakoniškumu ir paprastumu.

Erdvę suvokiame ne kaip atstumą tarp dangaus ir žemės ar nuo vaizdo iki apelsino, bet kaip santykį su aplinka, atstumą nuo mano širdies iki medžio, akmenų, žuvies, paukščio, žmogaus – jų vidaus suvokimo, kuriuose, kaip ir manyje, yra praeitis, dabartis, ateitis.

ALGIMANTAS KEZYS: Kas yra tau svarbiau: spalva ar paviršius? Tavo paveikslų koloritas yra beveik monochromatiškas – rusvas, pilkšvas, panašus į žemės spalvą, kitur priartėja prie senos plytos ar asfalto pilkumo. Nors išsižiūrėjus į paveikslą iš artiau, spalvų atsiranda daugiau, bet bendras vaizdas achromatiškas. Atrodo, kad tave žavi daugiau paviršiaus tekstūra, negu spalvų deriniai. Tavo paveikslus norisi paliesti: jie šiurkštūs ir grublėti, tarsi būtų nudrebtę iš molio ar

Rimas Čiurlionis

Angelas, 1994
Kartonas, aliejus, 9 x 12

pagaminti iš nuširusių plytų. O vis dėlto jie yra tapybiniai darbai. Išduok savo technikos paslaptį – gal maišai dažus su smėliu?

RIMAS ČIURLIONIS: Vienodai svarbu spalva, paviršius, faktūra. Visa tai naudoju kaip išraišką. Neišvengiamai menas yra viena iš magijos formų. Jis kaip alchemija. Nes imdamas spalvą, naudodamas faktūrą, darydamas akmenyse ir žemėje žaidimus, bandau perteikti pasaulį, kuris mus supa ir kurį dažniausiai matome tik išorškai, nes esame užsiėmę ir skubantys.

Faktūra, tai vienas iš būdų „sustingdyti laiką“. Kai paimu akmenį, paimu gilią praeitį dabartį ir apokaliptinę ateitį. Čia tas pat, kaip žiūrėti į žvaigždes ir galvoti, kur visa tai baigiasi.

Išduodu techninę paslaptį: „Istoriją maišau su dažais, skiedamas specialiais skiedėjais“. [Juokas.]

ALGIMANTAS KEZYS: Tęsiant kalbą apie „paviršius“, ar tau artima impresionizmo taktika, vengianti pažvelgti į vaizduojamųjų daiktų „esmę“ ir pabrėžianti tik jų išorę?

RIMAS ČIURLIONIS: Patinka impresionizmas. Tik nežinau,

Rimas Čiurlionis

Laiptai, 1991
Drobė, aliejus
108 x 54 cm

kai matau daiktą paveikslė aiskų ir ryškų, pavyzdžiui, puoduką, ir tą patį daiktą miglotą ir neaiškių kontūrų, juk ir vienu ir kitu atveju negalėsiu su juo pasemti vandens ar vyno ir pagirdyti ištroškusį nei pats atsigeriti.

ALGIMANTAS KEZYS: Imdamas tapyti natūros fragmentus, tu vis dėlto neatsisakai pilnesnės būties sampratos. Kam tos akmeniniai fone įpjautos gyvo kūno žaidžios? Tu nukraujuoji daiktą, kuris norėtų dar būti kuo yra. Vaizduodamas sensanciją ar mirštantį pavidalą ašaras bei pralietą kraują, išduodi savo pažiūrą į pasaulį, savo „Weltschmerz“ ar „Weltangst“? Kokie svarbesnieji šios pažiūros elementai?

RIMAS ČIURLIONIS: Tai, kad paimu mažą fragmentą, pavyzdžiui, senų durų, naujos ar senos sienos, ar paprasčiausiai formą, kurios mes negalim įvardinti, nežinom prie ko ją priskirti ir padarau jiems netikėtų dalykų, ką galima daryti tapyboje, piešime. Tada jie pradeda gyventi, užduoda klausimą, sustabdo laiką ir paliečia būties problemą. Paliečia tą stygą, kurios mes ilgimės ir kurią išgirdę išsigastam.

ALGIMANTAS KEZYS: Aprašdamas tavo parodą, vykusią 1993 metais Bertoncini galerijoje, Čikagoje, meno kritikas Alan Artner įžiūrėjo tavo mene kaip

Stasys Povilaitis visada liks Stasiu Povilaičiu

ANICETAS ARMINAS

Dar Sovietų Sąjungoje leistame svarbiame muzikos žurnale buvo išspausdinta tokia sentencija: „Lengvame žanre slypi paslaptis paprasta – ji lengva, nes ji tuščia“ (vertimas iš rusų). Šitai aš ir pasakiau neseniai Čikagoje viešėjusiam populiariam Lietuvos estrados dainininkui Stasiui Povilaičiui. Jis išsilavinęs žmogus, žurnalistas, mėgstas klasikinę muziką, o skaito daugiau nei kitus anglų klasikų. Gal todėl net nebandė išsiaiškinti ar ginti tą muzikos meno žanrą, kuriame jis dirba.

– Aš prieš muziką, kuri žadina ir skatina žemus instinktus. Ilga-plaukių ir sudraskusių kelnėm pašūkavimai – mada, kuri greitai praeina.

– Tai ko gi, vis apsirėdęs juodu kostiumėliu, „varlyte“ prie kablo ir baltais marškiniais, savo menu siekiate? – paklausiau.

– Mano estradinės dainos uždavins ne dirginti klausytojų nervus, kaip visokių „metalistų“, bet suteikti ramybės, nusiraminti ir giedrą nuotaiką. Jei manęs paklausiusi publika išeina šypsodamasi – gerai. Vadinasi, aš jai reikalingas.

Lietuvoje yra ir daugiau publikių mėgstamų estrados meistrų. Todėl norėjau sužinoti, kuris jam labiausiai imponuoja. Lyg ir laukiau triuškinančio atsakymo, kad daugiau tokių kaip aš – Stasys Povilaitis – nėra. Juk mane vadina estrados karaliumi.

– Stebiu kolegų pasirodymus ir iš jų, kaip ir pačių ryškiausių užsienio meistrų, mokausi. Jei ne – sustosi ir greitai niekam nebūsi reikalingas. Patinkanti visais pozūriais korektiška O. Valiukvičiūtė. Sunku ją pranokti, – samprotauja Stasys. Labai vertinąs džiažinės pakraipos dainininką V. Malinauską, o iš jaunesniųjų O. Vyšniauską.

Kaip ir visų meno žmonių, ypač muzikų, labai dažnai ir „saves atradimą“ keliai paslaptį ir vingiuoti. Pirmokėliui mama ir rankas įdėdė smuikui. Neilgam. Po to, Kauno radijo berniukų choras. Muzikos mokykloje dvejus metus mokytasi groti oboju. Labai gražus obojus tonas, bet labiau traukia saksofonas. O jo sesuo ne obojus, o klarnetas. Tai gi apsirinkta ir apsvilta. Meilė obojui dingio, tad ir mokslai baigėsi. Keturiolikmetis su tėvais išsikelia į Palangą. Iki dabar ten. Baigta vidurinė mokykla, universitetas. Bet svajonė apie saksofoną (estradinio orkestro karalių). Vadinasi, rusena viduje ir slypi estradininko talentas. Tai gerai, kad gimta. Šio žanro išmokyti sunku. Čia mamos dovana. Galutinai suvokta, kad reikia sukurti kelią, kuriame ir dabar yra dainininkas, pamačius muzikinį kino filmą „Saulėtojo slėnio serenada“. Laikiniai pamiršta net žurnalistika. Bet po kelerių metų jį dar sugrįš ir universitetą pabaigęs neakivaizdiniu būdu.

Lietuvoje yra puikių estrados muzikantų ir kartu kompozitorių: J. Tiškus, M. Tamošiūnas, M. Vaitkevičius, V. Telksnys ir kiti. Pirmasis Stasys pas save „pasimė“ nuostabių, melodingų dainų autorius M. Vaitkevičius. Atsidėta dainavimui – žurnalistika j

tik priešingus motyvus – švelnumą ir net „saldumą“.

RIMAS ČIURLIONIS: Kiekvienas žmogus gali matyti tai, ką jis nori. Nenoriu ir negaliu atimti iš jo tos teisės.

ALGIMANTAS KEZYS: Ką naujo parodysi savo parodoje, kuri atidaroma birželio 4 dieną Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte?

RIMAS ČIURLIONIS: Nežinau, kaip atsakyti į klausimą. Tik norėčiau, kad aplankyti kuo daugiau žmonių.

šoną. O dabar jau ir pragyvenimo šaltinis – profesija. Kiek nuo to laiko dainuota koncertuose, koncerteliuose, dalyvauta garsiuose estradinuose vienetuose. Aplankyti Lietuvos kaimai, miesteliai ir miestai. Juk Stasys Povilaitis ne šiaip mėgėjų kolektyvo narys, o Nacionalinės filharmonijos solistas. Anais, sovietiniais metais estradiniai vienetai, kurių buvo ne vienas, nešė Filharmonijai didžiulį pelną, nes klasika ne itin domėtasi. Centrinė figūra čia buvo ir Stasys Povilaitis. Lietuva darosi per maža. Eina gastrolės Lenkijoje, Vokietijoje, Čekoslovakijoje, Londone pas lietuvius.

O šių metų balandžio ir gegužės mėnesiais Jungtinėse Amerikos Valstybėse (antrą kartą), žinoma, ir Čikagoje. Čia balandžio 30 dieną dviejų dalių koncertas Jaunimo centre. Salė apyplinė. Orkestro įrašai puikūs, kūrinių daug ir įvairių. Publika pagauta euforijos, ją išreiškia pašūkavimais, ypač dėl sudainuotos iš Antano Šabaniausko repertuaro C. Biksių „Čigonės smuikas“. Viena linksma klausytoja, matyt, neišverdamas iš džiaugsmo, mačiau, net iš vietos pašokusi kažkokį įdomų garą vis paleidavusi. O J. Cekanavičiaus „Senele“ (žodžiai Stasio Povilaičio) ir jos džiūsus taip nuotaikingai suplesė, kad, ko gero, visos jaunos panelės panorė būtų seneleimis. Ir plota į taktą, ir kojytę patrypta, ir šūktelėta, ir vos ne kartu su solistu dainuota. Taip buvo salei smagu (gal ir ne visiems!). Jei ir išvardinčiau visas dainuotas dainas, tas ko nors ypatingo nesuteiktų. Visos dainos buvo geros: įvairios, patrauklios, melodingos ir visos su geru meniniu taktu atliktos. Daugiausia lietuvių kompozitorių. Per savo artisto biografiją jų į gyvenimą išleido apie šimtą.

Stasys Povilaitis turi įgimtą gero baritono vokalinę medžiagą. Jei būtų studijavęs specialiai dainavimą, galėjo tapti ir vadinamu klasikiniu dainininku. Jis sakosi, to nenorėjęs ir nesiekęs. Anot jo, – galėjau netapti nei geru solistu, nei estrados dainininku. – Tai kas, kad mano balsas retkarčiais „sugirgžda“, užtai aš dainuoju ne kieno nors man pripirštu, padarytu, gal net rafinuotu balsu, o savo nuosavą. Ir jaučiuosi patenkintas. Ko gero, jis teisus. Jei estrados dainininkas turi išlavintą balsą, bet neturi to, ko reikia lengvajam žanrui – blogai. O jei kiek ir su

Stasys Povilaitis dainuoja Jaunimo centre, Čikagoje, balandžio 30 dieną.
Jono Tamulaičio nuotrauka

specifiniu balsu, bet jame yra to estradinio šarmo, dar, kaip minėjai, gimes estradai, tai bet kokia invazija į jo balsą, ko gero, būtų panašu į Lietuvos melioraciją, sugadinusią gamtą ir žemę.

Stasys Povilaitis – dainininkas – artistą pavadinčiau išlaikytos, pačia geriausia prasme, santūrios kultūros asmenybe. Scenoje jo lyg nebūtų, nes nedaro nepateisintų, tuščių gestų, beprasmių pasikraipymų ar panašių. Nesistebėtina. Dainininkas specialiai studijavo scenos judesį, tad ir išmoko profesionaliai, kaip sakoma, valdyti kūną, įgijo aktoriskumo elementų. Be lydinio: šokis, aktorius, judesys, balsas ir ypač atitinkamos nuotaikos perteikimas – estrados dainininko nėra. Kaip jau minėjau, lengvo žanro daina verčia žmogų, ypač po sunkaus darbo, atsipalaiduoti, aktyviai pailsėti, atitrūkti nuo kasdieniško rūpesčio.

Pasiteiravau, o kaipgi savo poilsį organizuoja pats mūsų mielas Stasys Povilaitis. Kokie dar interesai greta muzikos, kokia šeima. Buvo atsakymas, jog skaitymas jam teikia didžiausio malonumo. Sportas traukia taip pat: povandeninė žūklė, lauko tenisas. Na, ir šeimos rūpesčiai, visokeriopą globa jai. Kad visų, o ypač gražiosios lyties mylimas ir gerbiamas artistas 25 metus neišmainė

į kitą, o liko ištikimas vedybinei priesaikai, tai tik pavyzdys ne artistams. Žmona kartu visur jo agentės role. Ir linksms, ir kartėsnės minutės išgyvenamos drauge. Penkiolika metų vienintelei dukrai gimnazistei.

Palanga, – sako Stasys Povilaitis, – gražiausias miestas pasaulyje. Nebent Čikaga pralenktų... O jūra, jūra! Kai atsisotai ant kranto ir truktelė oro, atrodo, kad bene visa geriausia Europoje gyvybės eliksyrą būsi sunaudojęs. Stasys Povilaitis – malonus pašnekovas, vyriško šypsnio, kiek melancholiškų akių ir veido, nors toks tikrai nėra. Sugėba pats humorą suriesti ir jaučia simpatiją kitiems ne be humoro jausmo.

Garsų estų dainininką (operos ir operetės) G. Ots kartą paklausė, ką labiausiai vertina žmoguje. Atsakė, jog džentelmeniškumą ir riteriškumą. Lyg susitarė, jį mano toki pat klausimą Stasys Povilaitis atsakė lygiai taip pat. Tad reikėtų palinkėti ir toliau būti scenos riterių.

Rugsėjo 3 dieną dainininkas vėl bus Čikagoje. Matyt, bus ir naujesnio repertuaro, o gerbėjai patirs dar daugiau išpučių.

• Ingeborga Dapkūnaitė, Lietuvos filmų ir teatro aktorė, vaidina pagrindinę moterišką rolę rusiškame filme „Burnt by the Sun“, kuriam Cannes Tarptautiniame filmų festivalyje, Cannes, Prancūzijoje, gegužės 23 dieną buvo paskirta antroji vieta geriausių filmų kategorijoje. Filmą sukūrė Nikita Mikhalkov – tai yra tragiškas, tačiau lyriškas pavaizdavimas stalinistinio herojaus buvusioje Sovietų Sąjungoje. Pirmoji vieta buvo paskirta amerikietiškam Quentin Tarantino režisuotam filmui „Pulp Fiction“. Antroji buvo padalyta tarp dviejų politinio atspalvio kūrinių: kino Žang Jimu „To Live“ ir rusų Nikita Mikhalkov „Burnt by the Sun“.

Ingeborga Dapkūnaitė Čikagos lietuviams yra pažįstama iš prieš dvejus metus Steppenwolf teatro statytos dramos apie Rytų Europos padėtį po komunistinę spaudą, kurioje ji vaidino priešais žymų aktorį John Malkovich. Kaip tik šiuo metu Ingeborga Dapkūnaitė vėl vaidina Steppenwolf teatro scenoje, atlikdama pagrindinę rolę vaidinime „Libra“. Drama parašė Don Delillo, režisavo tas pats John Malkovich. Spektakliai Steppenwolf Theatre, 1650 North Halsted, Čikagoje, vyks iki birželio 26 dienos. Dėl informacijų ir bilietaus skambinti: (312) 336-1650.

Rimas Čiurlionis

Figūra, 1993
Kartonas, aliejus, 16 x 20

Estrados dainininkai Jūrė ir Arvydas Viliūnai per savo koncertą, kurį surengė JAV LE Socialinių reikalų taryba ir „Margutis“ gegužės 15 dieną Čikagos Jaunimo centre.
Jono Tamulaičio nuotrauka